DISSERTATIO INAUGURALIS CHYMICO-MEDICA

DE

SALE MEDICINALI CAROLINARUM

Von der Krafft und Würckung des Carls-Bad-Saltzes.

QUAM

FAVENTE SUMMO NUMINE

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO

ACADEMIÆ ET ORDINIS MEDICORUM SENIORE ET h. t. DECANO

PRO GRADU DOCTORIS

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS MORE MAIORUM RITE CAPESSENDIS

Ad d. Maji Anni MDCCXXXIV.

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI

SUBIICIT

NICOLAUS BORRIES

HAFNIA DANUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ

TYPIS IOHANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOR.

DISSERTATIO INAVGVRALIS
CHYMICO-MEDICA
DE

SALE MEDICINALI CAROLINARVM.

§. I.

SI quid in vniuerso rerum naturalium penu, ad varias, easque graues & pertinaces, ab humano corpore tam mature arcendas, quam commode debellandas afflictiones, certæ, securæ & comprobatæ facultatis deprehenditur remedium; profecto hoc nomine iure suo superbire existimo medicamenta ex salium familia prognata, atque inter hæc maxime, quæ ob æquale acidi & alcalini principii connubium vulgari termino apud Medicos vocari solent Salsa, enixa, media & neutra. Quorum agmen constituunt a longinquo tempore ab antiquissimis Me-

dicorum celebrata: Nitrum, tartarus vitriolatus, & tartarisatus, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, terra foliata tartari, sal a Glaubero dictum mirabile, digestiuum Syluii, sal polychrestum, quod ex nitro & sulphure paratur, ammoniacum, & pleraque ex optimarum herbarum ac plantarum succis inspissatis præparata salia sic dicta essentialia. Siquidem vtilissima eorum virtus duplici potissimum se manifestat ratione: primo, quod in amplissima remediorum, quæ tam ex vegetabilium, quam animalium & mineralium classe prodeunt, sylua vix detur aliquod simplex machinæ nostræ solidis ac fluidis partibus tam amicum atque conueniens, ac ipsa hæc temperata salia: quippe quæ sanguini, lymphæ, omnisque generis animantium succis vario modo permixta, non vllam modo eorum naturali consistentiæ ac mixtioni inferunt notabilem mutationem, sed & in ipso nostro corpore optima sanitate fruente copiosius perpetuo generari, ac cum humoribus circumferri obseruantur: vti hoc vltimum ex vrinæ, nec non sudoris salso sapore satis manifeste animaduertimus. Quod vtrumque longe se aliter habet cum salibus acidis & alcalinis puris & extra connubium positis: quippe quæ plane nostri corporis humoribus aduersa & contraria, iis secundum naturam constitutis, nec inesse certum est, nec salua eorum, quae ad vitam apta est, mixtione, diu inhærere posse, satis clare per experimenta Chirurgiæ, quæ olim magni habita fuit, infusoriæ demonstrari potest. Ex his enim constat quod acidi magis vel minus saturati liquores, cuius generis sunt spiritus salis, nitri, vitrioli, solutio aluminis, per siphonem animalium viuentium venis iniecti, sanguini antea florido & celerrime per vasa currenti spissum illico nigri coloris inducendo coagulum, & latera vasorum membranoso-neruea constringendo & arrodendo præsentaneum vitæ exitum induxerint; alcalina vero fluida

præ-

præſertim ſaturatiora, vt oleum tartari per deliquium, vel Spiritus ſalis ammoniaci copioſius eodem modo in ſanguinem delata, animantibus ob expanſam nimis & rarefactam humorum maſſam citam & violentam præcedentibus conuulſionibus mortem intulerint. A qua nociua facultate remotiſſima eſſe ex vtroque hoc ſale compoſita, neutrius generis ſalia, vel ſolum illud MALPIGHII experimentum demonſtrat: qui ab infuſi in canis robuſti viuentis venam iugularem nitri ſolutione nullam mutationem, præter vrinæ copioſiorem prouentum ſe obſeruaſſe teſtatur *in libro de polypo cordis*.

§. II.

Deinde & ſaluberrimam neutrius generis ſalium virtutem exinde luculenter apparere arbitror, quod in expediendis cuiuscunque generis ſecretionibus & excretionibus, a quarum ſuppreſſione plurimi contumaces morbi tam gignuntur, quam fouentur & acerbiores redduntur, incidendo nimirum viſcidas ac tenaces cruditates, quæ in ventriculo ex alimentis minus ſubactis natæ hoſpitantur, & magnorum fœcundæ fiunt malorum genetrices, ipſo quoque ſanguine ſpiſſo reſoluendo, attenuando, per glandulas ac vaſa in viſceribus promte tranſprimendo, æque ac noxios humores per omnia excretoria, prævia leni eorum vellicatione, ſine tamen ſanguinis exæſtuatione, ſine torminibus & ſpaſmis, vti aliis vehementioribus ſolenne eſt purgantibus, blande euacuando, vix in rerum natura ſui habeant ſimile. Quemadmodum vero tam acida ſuo tempore ad appetentiam & diſſolutionem ciborum promouendam, & temperandas in primis viis hoſpitantes bilioſo-ſulphureas cruditates, quam alcalina ad abſorbendam aciditatem, reſoluendosque ſpiſſos humores moderate & debita cum circumſpectione vſurpata, multos corpori humano præſtant vſus; ita præſertim ſalia alcalica mitiora ſalibus neutrius generis iuncta, horum efficaciam mire exaltare obſeruantur;

tur: eo quod acidos, qui aperitiuam salium vim infringunt, succos imbibendo, salis medii genium acquirunt, & in soluenda ac educenda præsertim tartarea, quæ in renibus secernitur, mucositate omnia alia diuretica & aperitiua quam longissime antecellunt.

§. III.

Quam præstans itaque & multiplex salium mediorum & ex parte etiam alcalicorum in corpore humano est vtilitas; tam admiranda quoque diuina pro hominum salute cura ac providentia: quod plures eiusmodi generis salibus fœtos saluberrimos tam calidos, quam frigidos fontes huc illuc e terræ latebris sponte promanare voluerit. Et eo magis etiam notandum puto veterum errorem, qui cum chymiæ rationalis plane essent ignari, neglecto accuratiori horum fontium examine, eorum virtutes a variis metallicis, vitriolicis, bituminosis & alienis plane, nescio quibus, subterraneis materiis deriuarunt. Enim vero licet negari penitus non possit, inesse quam plurimis & thermis & acidulis tenuissimum illudque summe volatile martiale vitriolicum principium; quod ex adiectione gallarum patescit, quæ recenter ex scaturigine haustam aquam atro purpureo colore imbuunt, diutius vero a fonte præsertim sine operculo seruatam, immutatam linquunt: hoc tamen, quia facillime in auras auolat, & paucissimis ad aliena loca transuectis aquis inhæret, pro genuino & præcipuo operandi in fontibus fundamento haberi neutiquam potest, postquam peritissimorum in Chymia virorum opera nos docuit, plurimas vbicunque etiam ortæ fuerint acidulas & thermas in eo conuenire, quod sale imbutæ sint medio & alcalino plus minus abundante. Atque ab hoc etiam, potissimas omnium fontium salubrium virtutes dependere, præ

ceteris

ceteris demonſtrare operam dedit *Illuſtr.* PRAESES in ſuis ſcriptis, quæ *de aquarum mineralium elementis ac viribus tam in genere, quam ſpeciatim de Carolinis, Sedlicenſibus aliisque* cum publico communicauit.

§. IV.

Eidem etiam laudatiſſimæ naturæ ſcrutatorum operæ acceptum referre debet noſtrum ſeculum, quod iam penitius naturam ac genium iſtorum, quibus ſalutares maxime in Germania pollent fontes, ſalium vna cum ſuis differentiis ac viribus diuerſis cognoſcamus. Scilicet multis experimentis phyſico-chymicis iam quidem in vulgum notis demonſtratum eſt; alios fontes tantum alcalino ſale, inſtructos eſſe, vti ſunt Selteranus, Emſenſis; alios minori ſalis alcalici cum terra martiali iuncti portione præditos; ad quos pertinet Spadanus, Buchenſis qui Carolinis adiacet, Pyrmontanus, Carbenſis in Wetterauia & Tœnſteinenſis, aliis Antonianus dictus; alios vero ſale magis ſalſo amaricante, vt Egrani, Sedlicenſes; alios porro terra alcalina ſubtiliori cum pauco ſale ſalſo & alcalino, vt Wildungenſes eſſe imbutos; quosdam verum ſal commune admixtum poſſidere, vti conſtat de Wisbadenſibus, Tœnſteinenſibus & Egranis. Quos omnes mire antecellunt Carolinæ thermæ, quippe quos præter ſal medium amarum & terram calcaream magneſiæ admodum ſimilem, copioſum etiam alcalinæ & lixiuioſæ indolis ſal in ſe recondere, adeoque in grauioribus chronicis morbis, præſertim qui ab acidis & viſcidis humoribus proueniunt, curandis, aperiendis omnis generis excretoriis, maxime vero vrina & aluo fortiter mouendis, hæmorrhoidali quoque & menſium fluxu reſtituendo, omnes reliquas ſoterias aquas longisſime antecellere pridem in peculiari diſſertatione *de thermis Carolinis* docuit, & plurimis experimentis atque obſeruationibus confirmauit, *Illu-*

ſtris

stris PRAESES, atque post hunc celeberrimus BERGERVS in diss. eiusdem inscriptionis.

§. V.

At cuiuscunque demum generis sint ista, a quibus medicinalem suam vim salutares fontes mutuantur, salia, eadem tamen omnibus arte factis tam mediis supra recensitis, quam alcalinis multis nominibus anteponenda esse, constans affirmare audeo. Quippe subtiliori longe & naturae magis amico tam acido, quam alcalino principio ea constare, vel exinde elucescit, quod salia ex fontibus prognata pleraque fere in aequali purissimae pluuialis praesertim calefactae aquae portione penitus soluantur, cum arte facta plurima vel triplo, imo quadruplo maiorem menstrui requirant quantitatem, & longiori quoque ad sui intimam solutionem tempore opus habeant; nec non quod calori ignis exposita facillime fluant, quod secus contingit cum artificialibus. Vnde nec dubium est fore, vt corpori nostri succis facilius permisceantur, atque per vasa minima promtius transeant, quam illa, quae ex grauiori naturae infenso acido & alcalino sale ab artificibus componuntur.

§. VI.

Quemadmodum vero non omnibus aequa facultas & occasio est, ipsos fontium medicatorum natales visitandi, & in loco eos vsurpandi, neque cuilibet sumtus ad transportationem aquarum necessarii suppetunt; ita Chymiatri plurimorum aegrotantium inopiae consulturi, diu de salibus per legitimam coctionem & euaporationem ex fontibus praeparandis, quibus in sufficienti & adaequato menstruo solutis in sui corporis commodum vti quoque possent exteri, solliciti fuerunt. Primus inter hos fuit celeberrimus Angliae Medicus D. GREW, qui ex patrio Ebshamensi fonte eiusmodi amarum purgans sal praeparare, & magno cum fructu peculiari tractatu de meliori com-

mendare cœpit. Enim vero cum admodum exigua ſit ſalis, quod ex hoc fonte elici poteſt, portio, tantum omnino abeſt, vt eiusdem ſub nomine hodie quod circumfertur, & viliori certe pretio venditur, Anglicanum dictum ſal amarum, genuinum natiuum ex fonte eductum ſit, quale Doctoris Grew fuit, vt liquidiſſime potius inter omnes, qui accuratiori chymico examini id ſubiecerunt, conſtet: illud ex ſalis communis cum acido vitrioli, vel aluminis miſcela, ad exemplar Glauberiani præparari, vti id probe annotauit LENTILIVS in *M. N. C. cent. III. IV. Obſ. 173.* & vlterius demonſtrauit Ill. PRAESES *in diſſ. de ſalium medicorum excellente virtute*

§. VII.

Præter Ebshamenſe celebratiſſimum hactenus fuit ſal fontium Sedlicenſium ſiue Seidſchutzenſium, quorum vſum per aliquot ſecula obliuione obrutum, vna cum ſale ex iis præparando medicinali, primus omnium detexit *Illuſtr.* PRAESES, & in peculiari ſcripto commendauit. At vero cum ipſi Sedlicenſes fontes ſale hoc mediæ ſolum naturæ & ab omni alcalini prædominio libero imbuti, virtutibus longe inferiores ſint Carolinis; quippe quæ ob notabile lixiuioſi ſalis cum medio commercium in grauiſſimis chronicis afflictionibus debellandis omnibus aliis hucusque palmam præripuerunt, ideo diu Venerandus Præſes de eodem ſale ex fontibus Carolinis educendo fuit meditatus, maiora ſcilicet inde ſuſpicatus commoda, quam ex vllo alio hactenus vel natiuo vel artificiali fuerint præſtita. Quare cum ſæpius ab Illuſtribus perſonis in Carolinas vocatus crebriorem & elementa & præclaras huius fontis virtutes examinandi habuerit occaſionem, dudum quoque peritis in arte pharmaceutica eius loci viris autor exſtitit ſuaſorque, vt naturale, quod recondunt thermæ, ſal ex iis iuxta artis regulas elicere & publico vſui

offerre facerent periculum. Factum hinc quidem est, vt per plures iam annos ruditer saltem coctum in minori copia ad priuatos tam ægrotorum Carolinas vsurpantium, quam Medicorum expetentium vsum in pharmacopolio fuerit seruatum; attamen diligentiore & frequentiore eiusdem præparatione vt exterorum etiam & a fonte remotiorum commodis consuleretur, eo vsque ob peculiares forsitan priuatam maxime incolarum vtilitatem respicientes causas obtineri non potuit; donec ab hinc triennio, cum ab Augustissima Romani Imperatoris Maiestate ad deliberandum de eiusdem salute cum Illustri Archiatro Dno PIO NICOLAO DE GARELLI in Carolinas vocaretur Excellentissimus FRIDERICVS HOFFMANNVS, curiosus quidam pharmaceuticæ licet scientiæ ignarus, senatorii ordinis vir, Dn. GEORGIVS BERNHARDVS RICHTERVS, tinctoriæ arti deditus, elegans quoddam salis ex thermis Carolinensibus educti, & ab omnibus terræ sordibus liberati specimen offerendo, ab hoc celebratissimo Medicorum pare examen & disquisitionem eius peteret. Laudarunt ambo institutum, & compendiosam simul optimum ex fontibus sal eliciendi methodum suppeditarunt. Ex quo tempore etiam tanta virtutum præstantissimarum multitudine se commendauit istud sal, vt non modo a præsentibus sub ipso fontis vsu, sed a remotioribus quoque optimo cum fructu vsurpetur, ac copiose iam distrahatur. Ego vero cum ipse ante annum in Carolinis degens & præparationis & effectuum nostri salis in plurimis morbis singularium fuerim testis; hinc annuente & adiuuante Illustri Dno PRAESIDE, *Patrono ac Præceptore meo æuum venerando*, operæ pretium duxi, peculiarem Carolinensium thermarum salis indolem elementa ac virtutes, in specie vero præ Sedlicensi, quod hactenus palmam tenuit, prærogatiuam sequentibus demonstrare.

§. VI.

§. VIII.

Primo quidem, vt quæ de præparatione huius ſalis ſcire conuenit, paucis complectamur, monendum eſt, materiam huic ſali ſuppeditare fontem illum, qui furioſo impetu feruidiſſimus ex terræ latebris proſilit, & ea vulgo in Carolinis dicitur der Prudel. Huius videlicet feruentiſſimæ aquæ pro vna vice circiter mille libræ vulgares ex ſcaturigine hauſtæ in catina ferrea ſuper igne poſita vsque ad cuticulæ apparentiam inſpiſſantur; & præuia per filtrum colatione, aëri frigidiori exponuntur, vt in cryſtallos abeat inſpiſſamentum. Remanens autem a prima cryſtalliſatione liquor de novo inſpiſſatus ad cryſtalliſandum reponitur. Atque hoc tamdiu reiteratur, quamdiu in fundo ſal coire cernitur. Emergunt inde cryſtalli prioribus ex aſſe ſimiles, niſi quod vltimæ a prioribus albedinis præſtantia ſuperentur. Maſſa producti hinc ſalis, æquat trium librarum medicarum pondus; vnde calculi beneficio conſtat, quod ex vna libra aquæ drachma circiter dimidia ſalis puri ſit elicienda. Reſiduum, quod in fundo poſt abſolutam cryſtalliſationem conſpicitur, eſt Tinctura aurantii coloris, ſaturate lixiuioſa, cum acido tamen minus efferueſcens, ſaponacea & oleoſa, quæ ſpiritui vini rectificato permixta ex parte ab eo ſoluitur, & alcalino cauſtico ſapore eum imbuit, ex parte vero in fundum inſtar magmatis ſpiſſi delabitur. Ad filtri vero parietes concreſcit terra martialis adſtringens lutea, & croco martis ſimilis.

§. XI.

Expoſita ſic quam fieri potuit breuiſſime genuina, qua ex Carolinis fontibus ſal elicitur, methodo propius iam ad ipſius naturam penitius inquirendam, & differentiam a ſale maxime Sedlicenſi oſtendendam accedimus: primo quidem experimenta cum vtroque inſtituta expoſituri, & ex his deinde præ-

stantiam prioris præ vltimo demonstraturi: Phænomena autem circa vtrumque obseruata huc redeunt: I. Paratum e thermis Carolinis sal ex crystallis constat oblongis, niuei coloris, pellucidis, & interspersis hinc inde variis aquosis. Sedlicense minores exhibet, quæ itidem oblongæ quidem sunt, sed albedine, & aquosa pelluciditate prioribus cedunt. II. Sal Carolinarum tam in aqua solutum, quam solida forma gustu exploratum, saporem præbet ex parte lixiuiosum, ex parte amaricantem, mitiorem tamen quam Sedlicense, quod intense amarum est & valde nauseosum. III. Aquæ purissimæ communis calefactæ vncia salis Carolinarum drachmas decem & scrupulos duos, Sedlicensis vero vnciam vnam recipit; Frigidæ vero eadem portio a Carolinensi præter drachmas sex cum vno scrupulo, & a Sedlicensi præter drachmas quinque & duos scrupulos nihil soluit. IV. Solutio salis Carolinarum ex adiecto violarum Syrupo colorem adipiscitur viridem; a quo Sedlicense nullam patitur mutationem: V. Aqua Carolinarum sale saturata ab oleo tartari per deliquium parato nullam sentit turbam; Sedlicensis vero solutio ab eodem inspissum lactei coloris conuertitur coagulum. VI. Productum ex Carolinis fontibus sal cum omnibus tam mitioribus, quam fortibus acidis vehementer efferuescit, hinc ab affuso vitrioli spiritu vel alumine crudo, in aqua prius soluto, desinente effervescentia in sal tertium amarum transit: Quod minus contingit in Sedlicensi. VII. Spiritus vini rectificatissimus saturatæ salis Carolinarum solutioni affusus, lacteum ei inducit colorem, & in fundum deiicit puluerem tenuissimum albicantem; qui ablato per accensionem vini spiritu in aqua facillime solvitur. Idem vero si Sedlicensi soluto misceatur, præcedente coloris turbidi in lacteum mutatione, spissum niueæ massæ præcipitatur coagulum, in aqua tamen post combustum vini

spiri-

ſpiritum promte ſolubile. VIII. Cum ſale ammoniaco per triturationem probe ſubactum ſal Carolinenſe, ſponte liqueſcit, & odorem ſpargit volatilem penetrantiſſimum; quod fruſtra expectatur a Sedlicenſis cum eodem miſcela. IX. Eductum e Carolinis thermis ſal fornaci calido iniectum cito fluit; frigidioris vero aeris acceſſui diutius expoſitum non liqueſcit quidem, ſed inſtar magneſiæ in tenuiſſimas moleculas diſſolvitur. Sedlicenſe nec a calenti nec frigido aere mutatur. Hinc X. etiam igne difficilius fluit vltimum quam prius. XI. Vna ſalis Carolinarum pars cum dupla antimonii crudi portione permixta, & in crucibulo candenti fuſa præbuit regulum antimonii Medicinalem, intenſe rubicundum & fragilem; qui ab eadem ſalis Sedlicenſis & antimonii miſcela ſine ſale tartari obtineri non potuit. XII. Sal Carolinarum cum ſexta pulueris carbonum parte mixtum, in crucibulo ignito facillime fluit, & maſſam hepati ſulphuris æmulam largitur; quod in aqua ſolutum atramenti inſtar eſt ſympathetici, & literas ex ſolutione ſacchari ſaturni vel aceto lithargyrii chartæ impictas, antea plane non cognoſcendas, luteum iis inducendo colorem, manifeſtat. Sal Sedlicenſe idem nunquam præſtat, ſine additione ſalis tartari. XIII. Eiusdem hepatis ſulphuris in aqua facta ſolutio virideſcit, ſed aeri libero diutius expoſita colorem adſciſcit limpidum, delabente interea in vitri fundum terra viridi, a qua ſi purior aquæ portio ſeparetur, & ſeparatæ ſpiritus vitrioli affundatur, penetrans admodum fœtidus emergit odor, & ſulphur ex albo cinericeum præcipitatur; quod ipſum cum oleo terebinthinæ vel amygdalarum intime ſubactum balſamum ſulphuris conſtituit: Sal Sedlicenſe eadem proportione cum puluere carbonum mixtum, & eodem modo in crucibulo candente tra-

ctatum, prævio magno ebullitionis motu sulphureum præbet odorem, neque fortissimo igne fluit, & calcinatum in fundo relinquit terram in aqua minus solubilem; quod si vero miscelæ huic sub initio sal tartari addatur, eadem contingunt phænomena, quæ a Carolinarum sale iam memorata. XIV. Iidem quoque singuli effectus obseruantur, si loco pulveris carbonum, nigricans illa, quæ a liquoris anodyni mineralis Hoffmanni destillatione remanet, substituatur terra, ac cum eadem Carolinarum sali justa proportione nupta simili ratione adornentur experimenta; luculento testimonio, quod ista terra multum sulphureæ & inflammabilis materiæ in se complectatur. Nihil horum succedit cum Sedlicensi ejusdem destillationis capiti mortuo juncto; nisi conveniens salis tartari portio adiiciatur. XV. Vltimo denique per destillationem nostrum sal exploraturi, tres ejus uncias indidimus retortæ vitreæ, ex quibus fortissimi ignis beneficio præter omnem spem atque opinionem unam cum dimidia unciam & drachmas duas aquæ limpidæ dulcis & empyrevmaticum odorem exhibentis, quæ nec cum acido nec alcali ebullit, obtinuimus. Residuum in retorta cinericei erat coloris, solvebatur in aqua, & ab affuso oleo tartari per deliquium penitus non mutabatur, cum acido vero mixtum effervescebat. Cum sale ammoniaco trituratum volatilem penetrantissimum spargebat odorem, absque tamen colliquatione, quæ ab ipso Carolinarum sale ante destillationem obseruata fuit. Par salis Sedlicensis quantitas retortæ indita, aquæ insipidæ unciam unam & drachmas tres phlegmatis aciduli autem drachmas duas dedit. Remansit hinc terra spongiosa calcarea nivei coloris, cum aqua frigida instar calcis vivæ fortiter ebulliens & eam calefaciens; quæ cum sale ammoniaco mixta omnis odoris expers manet, & in aqua soluta ab adjecto oleo tartari per deliquium in spissum vertitur coagulum. §. VIII.

§. X.

Ex adductis his experimentis satis luculenter apparere arbitror, quæ utriusque salis sit indoles ac differentia. Quippe cum thermarum Carolinarum sale suscepta, eius omnia sunt tenoris, ut pleraque & a quovis alcali, sale tartari & cineribus clavellatis, nonnulla vero etiam ab omnibus mediæ naturæ salibus, nitro, arcano duplicato, tartaro vitriolato, aliisque observentur. Quare nec dubitare quempiam spero, quod sal ex Carolinis fontibus eductum duplex diversi genii contineat principium, alterum alcalinum, alterum mediæ salinæ naturæ cujus ultimi præsentia vel ex inde satis manifeste cognosci potest, quod in crystallos abeat oblongas, ab aëre in liquamen fluidum non dissolvatur, & præter lixiviosum etiam amaricante sapore sit præditum. Quæ omnia contrario modo in salibus mere alcalicis contingere, nemo hodie non novit. Et licet negari non possit, salis alcalici portionem sal neutrum in Carolinensi superare, id tamen ex observatis vero admodum videtur simile, quod a dimidia parte salis medii quantitas parum recedat. Ad Sedlicense vero quod attinet sal, eo colludunt omnia cum eo facta tentamina, ut idem ad salia perfecte neutra referendum sit, quæ nec acido nec alcali eminenter abundant, sed ex æquali utriusque portione nupta sunt composita: quemadmodum omnes & iidem effectus observantur, quando per artem præparata salia neutrius generis, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus & tartarisatus aliaque eiusmodi chymico examini subiiciuntur. Deinde vero & illud ex adductis experimentis elucere arbitror, quod sal e Carolinis elicitum longe subtilioris sit indolis, quam Sedlicense; quod in aqua & difficilius solvitur, & maiorem menstrui copiam requirit. Curiosum denique & hoc obseruatu est, quod tanta in sali-

bus

bus delitescere possit aquæ portio; quam etiam fuisse causam existimo, quod Carolinum sal & ammoniacum sicca inuicem mixta liquefacta sint: cum educto per destillationem humido, id non contigerit cum restitante sale.

§. XI.

Partium atque elementorum, quæ sal Carolinensium thermarum constituunt, hactenus exposita natura, & proportio statim nos docere poterit, quisnam in corpore humano usus, & quæ vires in variis morborum generibus tam arcendis, quam tollendis ab eo sint expectandæ. Quas vero omnes partim ab alcalino, partim a medio, quod continet sale, partim ab utriusque conjunctione deducendas esse, neminem puto, quin perspiciat. Primo itaque ut ab alcalina ejus superabundante parte initium faciamus, præstans utique illius est virtus in absorbendis, quæ in primis viis partim ab alimentis acidis, quibus pleraque hominum pars delectatur, partim ab imminuta ciborum digestione, sæpe restitant, aciditatibus; quæ incrassando reliqua alimenta præsertim ex lacteorum familia desumta, item mucilaginosa & ex fructibus horæis parata, non modo infensissimarum cruditatum genetrices sunt, sed & vasa, quæ ventriculum percurrunt, sanguinea & neruea, a quorum legitimo elatere omnis fere concoctionis vigor pendet, constringendo fluidi & sanguinei & neruei ingressum arcent; adeoque ad spasmos intestinorum, colicam, cardialgiam, ructus, flatus, & anxietates præcordiorum, capitis dolores, appetitum incoërcibilem, febres, aliosque graves morbos quam facillime disponunt. Quibus omnibus, si a contento in primis viis acido, originem eos trahere indicium sit, ipso hoc sale vix salubrior ac promtior opponi potest Medicina. Vnde nec mirum est, quod hypochondriacis & hysterico malo laborantibus personis, quæ ob debilita-

debilitatam ſtomachi & inteſtinorum vim periſtalticam, parum digerunt, & cruditatibus acidis tam fouendis quam generandis admodum aptæ ſunt, præ omnibus aliis ſtomachicis ac roborantibus inſignem præſtet vtilitatem.

§. XII.

Deinde cum omnibus alcalinis & hæc ſit propria facultas, vt ſi cum acidis congrediantur, eadem in ſal conuertant tertium amaricans, purgante præditum virtute; ideo & hoc nomine peculiariter commendari meretur ſal alcalinum thermarum Carolinarum, quod, ſi ſufficienti & acido in primis viis hoſpitanti proportionata ingeratur quantitate, illud hoſtile cum omnibus cruditatibus per aluum euacuet, & adeo omnibus, qui ex obſtructa aluo ſentiunt incommoda, opem afferat longe ſaluberrimam. Quo ipſo multum antecellit ſal Sedlicenſe, quippe quod niſi alcalino quodam puluere vt lapidibus cancrorum & conchis præparatis acuatur, in corporibus, vbi acidum primas vias occupat, plures ſæpe moleſtias, quam leuamina creare obſeruatur.

§. XIII.

Maiora autem his ſunt, quæ ab vtriusque tam alcalini, quam medii ſalis combinatione in corpus noſtrum deriuantur commoda. Eminet hinc maxime noſtri ſalis virtus in incidendis viſcidis aclentis humoribus, qui in ventriculo atque in inteſtinis ſæpius colliguntur, & tunicam nerveam inuiſcando æque ac menſtrui ad digeſtionem neceſſarii affluxum intercipiendo, & ſenſum & motum ſtomachi imminuunt, hinc appetentiam proſternunt, nauſeam & vomitus cient, & plurimarum cruditatum geneſi velificantur. Vnde non modo appetitui, ſed & digeſtioni ab hac cauſa læſis egregie opitulari noſtrum obſeruatur ſal. Porro cum iſta cruditatum in primis

viis stabulantium sit indoles, vt, non modo ventriculum aggrauando & distendendo, respirationem reddant difficilem, pectorisque anxietates inferant, sed & latera tam vasorum percurrentium, quam adiacentium viscerum, hepatis, lienis & renum comprimendo, & vasa lactea ac glandulas secernendis & attenuandis humoribus destinatas obstruendo, sanginem efficiant spissum salsum ac cacochymicum; hinc patet, quam ampla sit Carolinarum salis vtilitas in omnibus iis auertendis & auerruncandis afflictionibus, quae ab humorum spissitudine, viscerum infarctu, & impedito secretionum successu oriuntur.

§. XIV.

Neque vero solum inter alterantes, sed & praecipue inter euacuantes medicinas nostrum sal peculiari pollet praerogativa. Enim vero commune hoc cum omnibus aliis tam alcalicis, quam mediis habet salibus, vt non modo humorum viscidorum cohaesionem imminuere, sed & solidas molliores, praesertim vero neruoso membranaceas partes stimulando, elaterem & vim contractilem earum augere, adeoque & resolutas cruditates euacuare valeat. Quare peracta humorum, qui in primis obuii fuerunt, acidorum correctione & viscidi glutinis a crusta villosa abstersione, incipit primo in fibras intestinales agere, & proritato per leniorem vasorum vellicationem maiori liquidi neruosi affluxu vim peristalticam intendit; quae adaucta, non modo vasa, quae inter membranas intestinales currunt, serosa, sanguinea & lymphatica conquassando, maiorem fluidi in caua intestinorum transstillationem prouocat, sed & attenuatis & dilutis hac ratione cruditatibus minus tunc resistentibus per aluum copiose eliminandis quam promtissime inseruit.

§. XV.

§. XV.

Hac ipsa vero alvum aperiente facultate quantum omnia alia leniora & fortiora etiam purgantia, cita, iucunda, & tuta operatione nostrum sal antecellat, dici vix potest. Siquidem tenerioribus & exquisitiori fibrarum sensu praeditis, sufficienti in copia, & sub conuenienti menstruo oblati vix horae dimidium expectat effectus. Iucunditate vero & saporis & lenioris operationis mire se omnibus commendat, qui delicatioris gulae & sensus pleraque obid aucrsantur euacuantia, quod partim amaricante & taedioso sale nerueas palati & oesophagi fibrillas irritent, hinc nauseam, saepiusque vomitum producant, quam in ventriculum delata molestas intestinorum tensiones ac crispaturas inferant, nec sine acerba intestini recti fosione feces subducant: Quod plane alienum est a sale Carolinarum. Securius denique est omnibus aliis vehementius aluum mouentibus medicinis; eo quod sine motuum exacerbatione, sine ventriculi, eiusque toni & appetitus deiectione, sine sanguinis exaestuatione, efficacissime subducit noxios humores, nec aluum relinquit obstructam; qui omnes pessimi effectus aloeticis resinosis & acrioribus purgantibus solennes sunt. Quapropter & omni aetati, sexui & temperamento, summo cum fructu exhiberi potest. Imo vero multiplici compertum est experientia, quod plurimi quibus a multis annis nunquam sine pilularum assumtione, aut clysterum iniectione aluus soluta fuit, ex continuato praesertim nostri salis vsu tam eximiam persenserint virtutem, vt postea sine molestia & sine medicamentis aluum habuerint apertam, liberam & ordinariam. Neque vero hoc tanto sedum numero efficit, quam Sedlicense, cuius assumta vnica vncia vel robustissimos octies & decies desidere cogit, & in nonnullis etiam ob copiosum & frequentem acris seri secessum molestas in-

testini recti rosiones, imo sæpe per aliquot dies aluum obstipatam cum tenesmo relinquit. Non facile autem id obseruatum fuit a Carolinarum sale, quod mitissime potius sordes educit, & si robustis ac sanis corporibus ad sex vel octo drachmas porrigitur, vix vltra quatuor vel quinque sedes sine molestia ciet, & subsequentibus diebus aluum fluxilem cum appetitus incremento conseruat.

§. XVI.

Cum itaque tam nobili & naturæ tam amico purgante effectu polleat sal Carolinarum; idcirco tam in anteuertendis, quam abigendis, quæ ab aluo diutius obstructa originem trahunt, vel exacerbantur, afflictionibus conducit. Neque enim rara eorum sunt exempla, qui cum solenni alui obstipatione laborantes quotidianis fere cephalalgiis, pectoris anxietatibus, respirationi difficili, phlogosi, hypochondriorum tensionibus, aliisque chronicis infimi ventris passionibus obnoxii fuerunt, a nostro sale, insigne omnium malorum experti sunt alleuamentum. Præterea plures prostant obseruationes, quod ab aluo diutius constricta, spasmos intestinorum inferente, ac sanguinis per abdominis vasa circuitum impediente, impetuosæ sæpius humorum ad superiora & viscera contigua fiant regurgitationes. Quæ si in capite contingant, dolores acerbissimos, vertigines, apoplexiam, melancholiam, grauia insomnia, agrypniam cum terrore, sensuum stuporem, opthalmiam, aurium tinnitum, æque ac auditus difficultatem, caussantur; in pectore vero anxietates, cordis palpitationes, hæmoptysin, peripneumoniam, inflammationes producunt; in hepate inflammationes, vesiculæ felleæ spasmos, hinc icterum, in liene, vasorum breuium rupturam ac vomitum cruentum efficiunt, in renibus & vesica ad mictum cruentum & calculosas concretiones ansam suppeditant. Quæ omnia grauissima pathemata salu-

ta saluberrimi nostri salis tempestiuo vsu arceri posse, extra omnem dubitationis aleam est positum.

§. XVII.

Proinde peculiaris quoque est illius virtus in promouendis sanguineis, quae per vterum ac vasa haemorrhoidalia solennes sunt, excretionibus: eo quod spissum, qui vasa comprimit, mucum incidendo, & educendo vasorum liberiorem reddit & contractionem & dilatationem, atque hinc expeditiorem humorem transitum & exitum conciliat. Praesertim vero hoc praestat, si per aliquot dies cum pilulis balsamicis, ex depurata aloes parte, extractis amaris & gummatibus ad exemplar Beccheri paratis, quae sanguinem ad loca dicta promtius compellunt, exhibeantur, & infusorum ex herbis sic dictis vterinis, pulegio, melissa, millefolio, matricaria, mercuriali, floribus cheiri, chamomillae, croci &c. paratorum potu secundentur. Qua ratione & irregularem aut suppressum mensium & haemorrhoidum fluxum ad ordinem reductum, & varicosas venarum in vtero ac ano distentiones ac tumores cum emolumento saepius soluta fuisse, plurimis exemplis manifestum est. Neque vero in conulsiuis spasmodicis hystericarum passionibus hoc sal, effectu carere vt ex compluribus aliorum obseruationibus, ita nouissimo exemplo mihi constat, de virgine nubili singulis mensibus per integrum biennium epilepsia & suffications hystericis afflicta, quae ex saepius repetito salis Carolinarum cum pilulis balsamicis iuncti vsu optime conualuit, & menses sine tentaminibus spasmodicis, habet liberas ac sufficientes.

§. XVIII.

Simili quoque ratione nititur peculiaris nostri salis in aperiendis viis vrinariis, & educenda, quae in renibus a sanguine segregatur, salso sulphurea mucositate efficacia: qua

pariter laudatissima alias diuretica mire antecellit. Hæc enim cum sulphureæ volatilis, & causticæ vt plurimum sint indolis, non modo stricturas vasculorum in renibus, vreteribus & vesica exquisite sentientium adaugent, adeoque dolores vehementiores inferunt, sed & sanguinis vorticosum motum accelerando, sæpius vel omnem vrinæ fluxum sufflaminant, vel subtiliori eius parti transitum tantum præbendo, pluribus grauioribus morbis ianuam aperiunt. Quorum nihil a nostro sale debet metui: quippe quod incidente sua virtute tartareas concretiones soluit & tubulos renales, & his connexas vreterum ac vesicæ membranas leniter stimulando maiorem vrinæ sequestrationem, & expeditiorem exitum procurat. Minor est hæc in Sedlicensi sale vis; quod copiosius per aluum, quam per vrinam serum educere obseruatur.

§. XIX.

Hinc est, quod in obstructionibus renum, vesicæ & ductuum vrinariorum præcauendis, & si adfuerint soluendis, nostrum sal, si mature & crebrius præsertim cum aliquot nitri granis vsurpetur, multis nominibus Sedlicense antecellat. Et cum ob absorbentem suam facultatem, acidum, cuius cum terra connubium gignit calculum, cicurare & in medium sal conuertere valeat; hinc tam ad auertendam tartarei coaguli genesin, quam exturbandum mitiorem calculum insignis est efficaciæ. Quo nomine etiam iis commendari satis vix potest, qui vel ob natiuam vel ab alio qualicunque errore diætetico contractam renum ac vrinariæ vesicæ imbecillitatem eiusmodi calculosis concretionibus & generandis & fouendis sunt idonei. Quemadmodum pariter singularem eius experiuntur efficaciam, qui vehementes a calculo in arctum & neruosum vreterum cauum intruso dolores sentiunt; quibus præ omnibus aliis medicinis lithontripticis, tam resoluendo, præsertim si recens fuerit,

tartarei

tartarei muci concrementum, quam exturbando illius copiam, egregie & cito opitulatur sal Carolinarum. Quos saluberrimos effectus frustra a Sale Sedlicensi expectaueris.

§. XX.

Superest alia non inferioris dignitatis in Carolinarum sale virtus diapnoica, quam accedente præsertim copioso calidi infusi potu iis maxime præstat, qui vel ob fecciorem vel cachecticum corporis habitum aut impeditam a quacunque caussa transpirationem multos viscidos in subcutaneis tubulis firmiter impactos succos continent. Quos & fluxiliores reddendo, & vasorum excretoriorum contractionem a tergo promouendo, promte per corporis corticem expugnat. Et cum omni calefaciente virtute careat, ideoquoque merito cunctis volatilibus, oleosis sulphureis acresinosis præfertur diaphoreticis; quippe quæ sanguinem quidem satis commouent & exagitant, sed quia spissum, qui seri per poros exitum præcludit, mucum non dissoluunt, sæpius plus noxæ, quam emolumenti afferunt.

§. XXI.

Triplici itaque hac aperitiua tam aluum laxante, quam diuretica, & sudorem mouente facultate omnibus iis sal nostrum se commendat morbis, quorum cura ad singulas harum excretionum species simul respicere medentes iubet. Eo autem felicius hæc singula exsequitur, si cum aliis hisce indicationibus ad æquatis coniungatur medicamentis. Miram hinc in hydrope anasarca, cum oedematoso pedum tumore, virium prostratione, & vrinæ suppressione iuncta, cum pilulis balsamicis alternatim exhibiti virtutem esse, nouissimo exemplo comprobatum est: Siquidem copiosum per aluum & vrethram

serum educendo & leniorem mane in lecto diaphoresin mouendo id effecit, vt detumescentibus intra paucas hebdomades uentre & pedibus, appetitus & pristina sanitas ægro redierint. Eadem ratione egregiam in febribus intermittentibus, quartana, & tertiana pertinacioribus sistendis exserit efficaciam, si, vel solum, vel cum æquali corticis chinæ aut chaccarillæ in pulverem redacti portione mixtum, diebus intercalaribus bis vel ter, imo aliquot ante paroxysmum horis ad drachmam unam assumatur. Quem in finem & sub connubio lapidum cancrorum præparatorum, nitri & cinnabaris, loco pulveris famigeratissimi antispasmodici dicti ad præparandos, ut eo commodius evacuentur, noxios humores, & imminuendam spasmorum febrilium vehementiam, tam ante paroxysmum, quam sub eodem ad æstum in sanguine præternaturalem supprimendum, & capitis dolores ex stomachi vitio ortos leniendos, summo cum fructu potest exhiberi.

§. XXII

Porro cum sæpius contingat, ut ex febribus justo citius suppressis, grauiores viscerum labes, vasorum sanguineorum inprimis hepatis et lienis infarctus, ac glandularum mesenterii & pancreatis obstructiones oriantur, hinc appetitus pereat, digestio vacillet, nausea cum vomitibus familiaris fiat, corporis externus habitus fiat cachecticus, ictericus, cum virium languore, & capitis debilitate; ibi ad hostilem materiam, quæ a febre cohibita remansit, e corpore expedite proscribendam, hoc sale cum amaricantibus & balsamicis extractis mixto, non neglectis spissam lympham incidentibus & diluentibus potibus mira effici pluribus observationibus nobis comprobatum est. Quo scopo & elixirium ex extractis amaricantibus cardui bened. absynthii centaurei minoris, & sale

Caroli-

Carolinarum, ſingulis ad unam drachmam ſumtis, in aquæ menthæ cum vino paratæ unciis ſex ſolutis, magnæ in ejusdem indolis morbis efficaciæ deprehendimus. Atque hac ratione in cachexia, chloroſi, ictero, atrophia, expeditius ſanandis, obſeruato ſimul conuenienti vitæ & victus regimine, feliciſſimos nos fuiſſe, ingenue teſtamur.

§. XXIII.

Neque vero prætereundum hoc loco eſt, quod ſi uulgatis laxantibus addatur noſtrum ſal, eorum virtutem mire exaltare valeat. Ita ſi mannæ vnciæ vni in aqua veronicæ, aut menthæ diſſolutæ, ſalis Carolinarum drachma vna adiiciatur, mixtura hæc interpoſito calidi infuſi Thee vſu epota, plus præſtabit, quam ſi duæ vel ſolius mannæ vnciæ aſſumtæ fuerint. Deinde quum pilulæ, quæ a variis hodie ad normam Becherianarum paratæ nomine Balſamicarum proſtant, ſæpius ægrotantium præſertim robuſtiorum, & medentium exſpectationem in laxanda aluo fallant; certe vix melior iisdem addi poteſt ſtimulus, quam ſi aſſumto veſperi ſufficienti earum numero, inſequente mane duæ vel tres Carolinarum ſalis drachmæ ſubiungantur. Pari ratione cum anthelminticis maritatum, in ſubducenda verminoſa colluuie, & ſiſtendis, quæ ab infeſtis hiſce hoſpitibus humano corpori familiares ſunt, atrocibus pathematibus egregie conducit; vti id recentiſſimo infantis exemplo comprobatum habemus; e quo beneficio ſupra deſcripti pulveris ex cortice chacarillæ & ſale noſtro concinnati, magnam aſcaridum farraginem euocatam vidimus.

§. XXIV.

At quam præſtans ſalis Carolinarum in variis corporis afflictionibus virtus deprehenditur, tam impar eſt cauſis morborum & imminentium & præſentium ſuperandis, niſi conueni-

enti & sufficienti fluido solutum in corpus deferatur. Conueniens illud primo debet esse, & sali recipiendo & cum humoribus nostris permiscendo; sufficiens autem, vt corporis vascula subtilissima transire & cum humoribus omnis generis virtutem suam medicinalem communicare possit. At vero cognoscimus natura ipsa duce, aquam communem simplicem thermarum fluido similem, purissimam, a calcareis sordibus liberam, ex fonte vel communi, vel si fieri potest soterio, recenter haustam ac spirituoso aethereo elemento copiosius imbutam omnibus aliis liquoribus iure meritoque anteferri. Hinc est, quod vel ipsas Carolinas vel Selteranas, Schwalbacenses, Egranas aliasque, quae medicinali facultate se nobilitarunt, aquas, praesertim si in loco natali vsurpari possint, pro vehiculo huius salis prae omnibus aliis multiplici vsu confirmati commendemus. Dici enim vix potest, quantum ipsorum fontium adaugeatur virtus, si eorum potus crebriori nostri salis vsu secundetur; quod praesertim ii cum fructu faciunt, quibus aquae potatae in primis viis restitantes viscerum imbecillitatem atque atoniam minitantur. Neque vero minoris efficaciae est nostrum sal, si aliis aquarum speciebus praecipue cum salutaribus, sanguinem purificantibus herbis & radicibus, vt Scorzonerae, cichorei, veronicae, decoctis ipso etiam sero lactis solutum, vel calide vel frigide, prout optime fert ventriculus, sufficienti copia successiue hauriatur.

§. XXV.

De proportione uero menstrui ad salis efficacem non tamen ingratum vsum accommodanda hoc tenendum est, quod quo largiori sal excipiatur fluido, eo & citius, in primis

viis

viis repurgandis, ac reſerandis viſcerum obſtructionibus, & potentius operetur. Optima qua ſenſibiliorum etiam guſtui conſulitur, hæc erit methodus, vt decem vel duodecim fluidi partibus vna ſaltem ſalis portio addatur. Quare qui robuſtiori fibrarum ſyſtemate inſtructi & ægrius commovendi ſunt, ex libra vna medica aquæ, vnam ſalis vnciam haurire poterunt; ſenſibilioribus autem vt feminis, & viris mitioribus fibris præditis ſemuncia vel drachmæ ſex ex libra medica dimidia vel octo vnciis fluidi aſſumtæ ſatisfacient. Pueris etiam pro diuerſo virium ac corporis ſtatu, vnamuel duas drachmas ex quatuor liquidi vnciis potandas commendamus. Hac ſucceſſiue epota portione commodum erit plura infuſi medicinalis Theiformis ex herbis reſoluentibus & roborantibus parati vaſcula calida tamdiu ſubiungere, dum aliquot ſedes prouocatæ fuerint. Quum vero ad earundem liberum ac promtum ſucceſſum multum faciat, ſi ventriculus alimentis, quæ ſpicula ſalina inuoluendo eorum vim infringunt, non grauatus fuerit; hinc eſt, quod aſſumtionem noſtri ſalis potius matutino, quam pomeridiano aut veſpertino tempore ſuadeamus.

§. XXVI.

Varias hactenus, quas interne ſumtum Carolinarum ſal, virtutes exſerit, commemoravimus. At monendum quoque eſt, illud & externe non omni fructu carere: Primo quidem clyſterum ingrediens eſſe poteſt, eo potiſſimum tempore, ubi a flatibus aut ſtercoribus induratis relaxatæ inteſtino-

rum crassorum fibræ toni augmento egent, ut in ejiciendis sordibus officio suo satisfaciant. Quo scopo vel solum sal Carolinarum aqua calida solutum, & satis dilutum injici, vel aliis oleosis, mannatis & demulcentibus salis communis loco ad unciæ unius vel dimidiæ pondus commodissime admisceri potest. Deinde cum salium mediorum in purificandis & consolidandis externis foetidis ulceribus alias non infructuosa sit efficacia; ideo quin & hoc nomine ad externos usus sal nostrum commendari possit, nulli dubitamus.

§. XXVII.

Expositis itaque variis ac præstantissimis Carolinarum salis, in plurimis nostri corporis grauioribus ac pertinacibus afflictionibus tam auertendis, quam expugnandis, utilitatibus, superest, ut de cauto ac circumspecto illius, pro varia subjectorum æque ac morborum differentia, usu pauca adhuc subjiciamus. Quare notandum I.) est: quod cautius hoc uti debeant omnes, qui teneriori fibrarum & membranarum compage, quæ facilius per salina spicula ad spasmos irritatur, instructi sunt: unde nec infantibus, nec adultis, qui a natiua generis neruosi debilitate ad varios spasmodicos affectus inclinant, nec feminis sensibilioribus largiorem & frequentiorem ejus usum commodum judicamus. II.) Quantum cachecticis, obesis & sero abundantibus personis confert sal Carolinarum, tantopere copiosior & crebrior illius assumtio iis dissuadenda est, qui vel a natura macilentioris sunt corporis habitus, vel a morbo graviori languescunt, vel denique per ætatis rationem vasa exsucca & collapsa gerunt: eo quod humidum copiose educendo fibras ventriculi rigidiores

res & ad motum ineptas reddit, hinc digeſtionis & nutritionis negotium labefactat. III.) Eadem eſt ratio, quare nec feminis poſt partum ad educenda lochia ſaltem non ſine pilulis balſamicis uterum roborantibus atque expurgantibus exhiberi debeat. IV.) Similiter iis non conducere videtur ſal e thermis productum Carolinis, qui ſpaſmodicis afflictionibus crebrius tentantur, & a leuiori cauſa diarrhœa, torminibus ventris, cardialgia ac colica conuulſiua infeſtantur; quapropter & abſtinere ab eo penitus debent, qui ab acri in ventriculo & duodeno hoſpitante bile, vehementes ilei roſiones, vomitus, ructus & diarrhœam patiuntur. V.) Homines, qui ſcorbuticis & ſalſis humoribus fœti, catarrhoſis capitis ac pectoris defluxionibus, variis quoque in cute efflorescentiis, ut ſcabie, purpura, febre miliari ſæpius infeſtantur, ſal Carolinum copioſius exhibitum, augendo humorum dyſcraſiam & arrodendo vaſa ventriculi magis lædit, quam juvat; Proinde nec in ulceribus internis, ad quæ vera phthiſis etiam pertinet, nec fluore albo, nec lue venerea, gonorrhœa inveterata, bonis cum ægrorum rebus uſurpatur.

§. XXVIII.

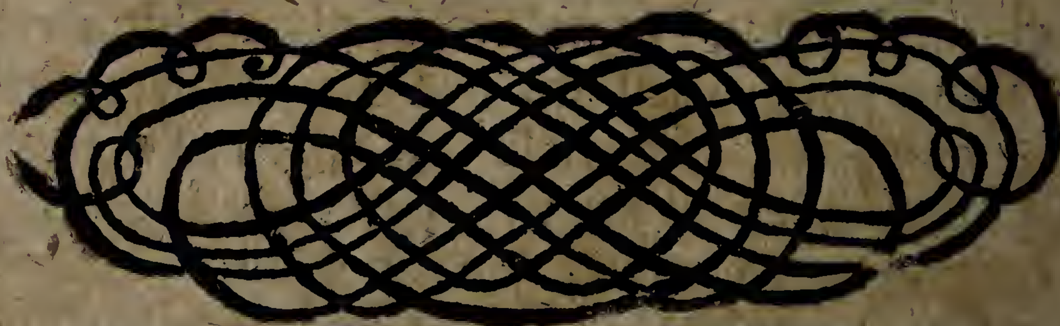
Quamuis egregia ſit noſtri ſalis vis reſoluens atque per varia emunctoria euacuans; ubi tamen inueterata præſto fuerit glandularum obſtructio aut viſcerum pertinacior infarctu, incaſſum adhibebitur. Nihil itaque in ſcirrhoſa glandularum meſenterii omenti ac pancreatis induratione, & pulmonum tuberculis efficiet. Quemadmodum porro in omnibus tam internis partium nobiliorum, vt ven-

triculi, diaphragmatis, pleuræ, quam externis inflammationibus consultius est diaphoreticis, ac demulcentibus insistere, quam fibras nerueas salinis multis irritare; ita & in iisdem, nostri salis usum merito interdicimus. In catharro suffocatiuo vel apoplexia, siue serosa fuerit siue sanguinea, sal nostrum plane est inefficax.

§. XXIX.

Sed sufficiat hisce viam medentibus monstrasse, qua ratione ad varia afflictionum genera præstantissimi Carolinarum salis vsum secure & cum emolumento adaptare debeant. Attentos plura forsitan docebit usus & meditatio. Nos si de singularibus quibusdam eius virtutibus amplius instruxerit experientia, easdem data occasione cum publico fideliter communicare minus dubitabimus.

TANTVM.

NOBILI ET EXIMIO

DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

PRÆSES.

IN *sole & sale, omne quod sapientes quærunt, reperiri, celebrata inter philosophos est parœmia. Nos missis futilibus istis Alchymistarum, qui sibi hoc dictum applicare cupiunt, commentis, summam illam solis & salis in œconomia rerum naturalium administranda præstantiam ac usum & philosophis & Medicis non satis commendare possumus. Est enim magnum illud & stupendum solis sidus mundi quasi anima seu primum mouens, cujus calore & influxu & animantia & vegetantia viuunt, germinant, fœcundantur, nutriuntur, conseruantur, ac motum robur & vigorem accipiunt. Ex omnibus præterea, quæ benigna natura produxit, rebus corporeis, nihil est, quod tantam vim & potentiam ad animantium vitam & sanitatem tam conseruandam quam destruendam habeat, quam ipsa salia: quorum diuersam indolem atque virtutem maxime omnium Medicum nosse & perscrutari oportet. Nam salia & morbos progignunt, & morbos*

etiam

etiam ſanant. Et cum medicinales ſalutares fontes ſuam in auertendis & expugnandis longis & atrocibus morbis, a ſalibus efficaciam mutuentur, idcirco eorum ſalina ingredientia paulo exquiſitiore chymico examine explorare laudatiſſium eſt inſtitutum. Quare nec poſſum ſatis Tuam Clariſſime Dne Candidate *in hoc ſtudio induſtriam laudare; quam præſens luculenter oſtendit diſſertatio.* Tu *pharmaceutico-chymica bene imbutus ſcientia ante triennium ad nos acceſſiſti, & magna diligentia diſcendique ardore artis medicæ ſtudio animum applicuiſti. Quapropter perſpecta ſimul officioſa* Tua *mente*, Te *omnibus opibus deſtitutum & beneuolentia & beneficiis pluribus adjuuare, & cum in praxi bene verſatum* Te *cognouimus, honoribus etiam Doctoralibus ornare minus dubitauimus. Faxit igitur ſummum Numen, ut ſpem quam* Tecum *plurimi de* Te *fouent, impleas, imo longe adhuc ſuperes, talemque* Te *exhibeas, qualem fore, quibuscunque diligentia* Tua *& animus inſeruiendi cupidus perſpecta fuere, augurantur. Breue quidem adhuc mihi ſupereſt viuendi tempus, vt non ampla* Tibi *officia poſſim polliceri: Nulla tamen ſtudioſiſſimum* Tui *animum declarandi occaſio præterlabetur. Vale. Dab. e Muſeo, d.* 22. *Maji*, 1734.

CLARIS-

CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
DOMINO CANDIDATO
NICOLAO BORRIES
S. P. D.
CAROLVS AVGVSTUS BOEHMER, D.
In Consil. Rer. Bellic. & Domanial. Potent. Reg. Boruss. Audit. & Scabin. Regii Assessor.

SI quantum in republica gubernanda iurisprudentia potest, tantum etiam in conseruanda hominum sanitate medicinae valet scientia: dubitari profecto non potest, quin ii tanquam pestis reipublicae sint habendi, qui circumforaneorum more, neque in theoria satis instructi, neque eam rite applicantes, magnum nomen medici tueri, satisque secure aegrotantibus assidere gestiunt. Cum enim temeritas & imprudentia *eorum pectora invaserit, morbo vero laborantes improbam mercedis spem praemio sollicitent, fit certe, ut sibi potius quam iis consulant, magnumque reipublicae adferant detri-*

 mentum.

mentum. Quod etiam omnibus ſtatim in oculos incurreret, niſi proſperos eorum, ſi quos fato quodam faciunt, progreſſus, ſol adſpiceret, aduerſos vero tellus tegere videretur. Hoc genus hominum merito contemnunt cordatiſſimi mortales: e contrario magni habent eos, qui genuinis artis medicæ principiis inſtructi conſeruationem & propagationem ſanitatis ac vitæ humanæ quouis modo promouere ſtudent, idque fideliter atque prudenter. *Ad horum cenſum optimo iure* Te *refero*, Clariſſime Domine Candidate, *non ex adulatione quadam, vt vulgo moris eſſe ſolet, ſed ob* fidelitatem & prudentiam Tuam *in applicanda arte medica plane ſingularem, cujus ſpecimina egregia & mihi & aliis edidiſti. Pharmaceutiva iam cognitione & chemica inſtructus in alma Fridericiana præceptorem elegiſti venerandum Academiæ noſtræ ſenem*, ILLVSTREM HOFFMANNVM, *qui priſtinam medicinæ dignitatem, ſub tenebris & ſqualore veluti ſepultam, incredibili ardore & fortuna ita reſtituit, vt fama tanti viri per vniuerſam fere Europam penetrauerit. Id vnicum adduxisſe ſufficiat, vnde fauſta quæuis ac felicia* Tibi *augurari poſſum, ita vt non tantum dignus ſis eo honoris gradu, quem in ampliſſima medicorum celebritate hodie auſpicato conſcendis, ſed etiam ſperandum ſit, fore, vt optime reipublicæ inſeruias, atque*

laborum

laborum tuorum fructus colligas amplissimos. Quapropter gratulor Tibi *ex animi sententia, Deumque optimum maximum precor, vt diu* Te *saluum incolumemque seruet, quo & futuro etiam tempore aliorum commoda & opes & consilio usque quaque possis promouere. Cæterum sic* Tibi *persuadeas velim, me, si quæ* Tibi *profutura intellexero, nunquam esse defuturum. Vale. Scrib. d. XXI. Maji anno MDCCXXXIV.*

DIe edle Wissenschafft, die alle Kranckheit heilet,
Und unsrer Lebens-Zeit gar offtmahls Frist ertheilet,
Wird von dem **Höchsten** selbst so hoch und werth geschätzt,
Daß **Er** sich in der Schrifft selbst zu den Aertzten setzt:
Wohl **Dir, Geehrter Freund**, Du bist ein Artzt geworden,
Und heute giebt man Dir die Freyheit von dem Orden.
Ich wünsche, daß Dein Fleiß beständig glücklich sey,
So setzt Dich einst der Ruf den grösten Aertzten bey.

Mit diesen Zeilen wolte dem Geehrtesten Herrn DOCTOR ergebenst Glück wünschen

J. J. Lange,
Mathes. & Philos. Prof. Publ. Ordin.

Vom *Carols* **Bader-Saltz** gelahrt und gründlich schreiben,
Kan ohne gutes Saltz der Weißheit nicht geschehn;
Und solche Rede mag nicht ungewürtzet bleiben,
Wo man des Saltzes Krafft versucht und Selbst gesehn.

Mein wehrter Borries Dein Saltz pflegt gut zu schmecken,
Dein scharffer Sinn hat Dich mir längst beliebt gemacht.
Du bist geschickt den Grund recht schmackhafft zu entdecken.
Und hast Dein Saltz also nicht übel angebracht.
Zu diesem Saltz-Werck nun bezeug' ich meine Freude
Darüber **Halle Dich Herr** *Doctor* nennen muß.
GOTT sey Dein Heil-Brunn selbst und Deine Seegens-Weide.

Das wünscht

Alt-Brandenburg
den 17. May
1734.

Dein alter Freund

Doctor Cothenius.

Bey Spöttern ist es fast zur Mode worden,
Daß man der heutigen Poeten Orden
Für eine Zunfft galanter Lügner hält.
Was Wunder, daß mir auch der Muth entfällt;
Und meine Muse schon den Kiel zur Tilgung führet,
Eh noch ein tüchtger Reim das leere Blatt berühret?

Jedoch was hindert mich der Ruff der Dichter?
Ich nehme **Dich, Hochwehrter Freund**, zum Richter
Und wahren Zeugen meiner Redlichkeit.
Dir ist von mir ein treuer Wunsch geweyht,

Und

Und mein Gedichte zielt zu **meines Freundes** Ehren.
Drum wird man nichts von mir als lauter Wahrheit hören.

Die Freundschafft so ich nun in dreyen Jahren
Durch Treu und Redlichkeit bewährt erfahren
Verdient nebst **Deinem** unverdroßnen Fleiß
Von mir und iedermann besondern Preiß.
Ich setze meines Theils nur diß zu **Deinen** Ehren:
Es müsse sich **Dein** Glück wie **Deine** Tage mehren.

Hiemit wolte des Herrn Doctoris
gütigen Angedencken sich bestens
empfehlen,

Ernst Gotthold Struve.
Primisläuiens. Vcaro-March.
Med. Cand. oppon.

WO Jugend, Wissenschafft, und Fleiß sich selbst verbinden,
Da krönt Gelehrsamkeit die ersten Jahre schon;
Selbst die Minerua läßt ihm Ehren-Kräntze winden,
Und schenckt **den Ehren-Schmuck** zum wohl-
verdienten Lohn.
Der ists **geehrter Freund**, der **Deine** Scheitel zieret,
Der ists der **Dein** Verdienst **Dir** längst hat beygelegt,
Den **Dein** gelehrtes Haupt trotz aller Neider führet.
Sieh was **Dein** grosser Fleiß vor Ehren-Früchte träget!

Wolan so wünsch ich Dir nur künfftig güldne Früchte:
Es schlage alles wohl bey deinen Curen an,
Das Glücke zeige Dir stets ein vergnügt Gesichte,
Daß sich Dein Freund mit Dir auch künfftig freuen kan.

Hiermit wolte zur Doctor-Würde gratuliren, und sich seiner beständigen Freundschafft und gütigen Andencken bestens recommendiren.

P. A. Böhmer.
Medic. C. oppon.

SVnt quos Pœoniis iuuat impallescere chartis,
Qui callent medicæ fata vicesque scholæ.
Qui *Nili Veteris* nantes in gurgite cœco,
Hermetis tabulam dente manuque tenent.
Quos non herba potens ad opem succusque medendi
Vtilis, aut radix quantulacunque fugit.
Qui tanquam digitosque suos vnguesque recensent
Morborum species, semina, signa, gradus.
Et tamen aduersus primæ frigulcula febris
Non audent operam suppeditare suam.
Sed: Reuocate gradum, pulsantibus ostia clamant,
Nulla domi nostræ venditur ære salus.
Sunt alii, medicæ vix Alpha & Betha scientes
Artis, honorati membra pudenda chori,

Qui

Qui ſibi promittunt ægri cuiusque medelam
Et cœcas adhibent ad mala quæque manus.
Qui, iniuus ex voto ſtolidis cedentibus auſis,
Voce carens, dicunt, omnia condit humus.
Sed male. Nam veſtris, temeraria turba, trophæis
Os vulgi, Satyræ, celſa theatra ſcatent.
„Quid bardus Themiſon aliud, quam ſanguine venas
„Et nummo loculos euacuare, poteſt.
„Hic, laturus opem, narrat vaga murmura famæ:
„Aſſidet hic muto, mutus & ipſe, toro.
„Hic homines iugulat, non tantum vindice nullo,
„Aſt quoque perfricta præmia fronte petit.
BORRIESENIADE, mediam ſapienter iistis
Inter vtrosque viam TV ſimilesque TVI.
VOBIS nec placuit vanum ſine fruge putamen,
Nec nuclei fractam ſpes fuit ante nucem.
VOS neque perpetua marceſcere iuuit in vmbra,
Difficiles cerebro parturiente logos.
Nec meditatundum, ſi res tempusque ferebant,
Scalpere demorſo tæduit vngue caput.
VOS neque debilibus ſcapulis atque impare collo,
Curandi nimium mox ſubiistis onus.
Nec, cum ſuppeterent vires duxiſtis honorum,
Vel leuibus nunquam bella mouere malis.
Tempus *Amice*, venit confecti meta laboris,
Virtuti tribuens digna brabæa TVAE.
Macte nouo *Medici* titulo: *medicare* dolorum
Omne genus: parti nominis omen habe.
TE mors aufugiat veniente: pediſſequa ſemper
Advolet ad nutum vita ſalusque TVVM.
Gloria BORRICHII BARTHOLINIQVE reſurgat,
Laudibus & meritis accumulata TVIS.

Sic

Sic Galenus opes dabit, &, quæ ſacculus olim
Sparſerat anguſtus, colliget ampla vehes.

Sic Domino Reſpondenti, Populari atque Amico longe honoratiſſimo, ſummos in Medicina honores gratulantur.

C. C. Carſtens. A. G. Carſtens.
Jurium Studioſi.

